

Tillæg nr. 1 – dækker perioden juli 2002- juli 2003

Disse sider udgør et tillæg til udgivelsen Finn Madsen og Jens-Peter Fage Madsen: *Rusland og Østeuropa - i internationalt perspektiv* (forlaget lee, 2002). – Teksten er hermed ajourført til juli 2003.

Efteråret 2002 bød på den største enkeltstående udvidelse af såvel NATO som EU til dato. NATO lagde grunden til en udvidelse med 7 nye lande og EU besluttede sig for at udvide med 10 nye lande, herunder 8 øst- og centraleuropæiske lande. 2002 blev således endnu et markant år i Europas politiske historie.

Det ny NATO

I november måned blev NATO udvidet med 7 nye lande: De baltiske lande (Estland, Letland og Litauen) samt Bulgarien, Rumænien, Slovakiet og Slovenien. Hermed skubbede NATO sin grænse yderligere mod øst i forhold til udvidelsen i 1999 med landene Tjekkiet, Ungarn og Polen. Faktisk skubbedes grænsen denne gang med udvidelsen med de baltiske lande ind på gammelt sovjetisk 'fjendeland'. Dette til trods slog EU-regeringslederne fast, at udvidelsen ikke var vendt imod Rusland. Anders Fogh Rasmussen påpegede således, at udvidelsen skal ses som "... *et forsøg på at hele og integrere Europa. Den proces har vi alle en interesse i, og Rusland vil også drage fordel af den ...*". – Landene indtræder som medlemslande i 2004.

Rusland reagerede med tavshed på udvidelsen. Dette kan der være flere grunde til: dels at den nuværende russiske ledelse under Putin definitivt har lagt Den Kolde Krig bag sig; dels at Rusland som en konsekvens af ovenstående i højere grad ser NATO som en samarbejdspartner end en fjendtlig militærpagt.

Udvidelsen skete da også parallelt med, at der blev lavet en fornyet samarbejdsaftale mellem NATO og Rusland. Denne udvidede den eksisterende PfP-aftale (da.: Partnerskab for Fred, se grundbogen side 63) på en sådan måde, at Rusland har fået tættere tilknytning til NATO og reel indflydelse på en lang række af NATO's beslutninger. Det er sket ved, at Rusland har fået sæde i NATO's øverste politiske organ 'Ministerrådet', når der diskuteres emner som fx fredsbevarende opgaver, terrorisme og masseødelæggelsesvåben. Selv om NATO-landene fortsat kan træffe beslutninger, der går på tværs af russiske interesser, har den nye aftale givet Rusland større formel og reel indflydelse på NATO-beslutninger.

Om denne aftale skal ses som et første skridt i retning af et egentligt russisk NATO-medlemskab, er det endnu alt for tidligt at sige noget om. Mere sikkert er det, at samarbejdsaftalen mellem Rusland og NATO skal ses som startskuddet til endnu en NATO-udvidelsesrunde, hvor såvel yderligere øst- og centraleuropæiske som andre tidligere sovjetrepublikker vil blive tilknyttet NATO. Set fra en amerikansk synsvinkel er et udvidet NATO-samarbejde et logisk skridt mod bekæmpelse af terrorisme efter 11. september 2001. USA's

vision er således at udvikle NATO til en bred sikkerhedsorganisation med globalt fokus, idet regionale forsvarsalliancer (iflg. amerikansk tænkning) hører fortiden til. Sådanne regionale forsvarsalliancer kan nemlig ikke stille noget op mod den globale terrorisme.

EU: 12 minus 2 løsningen

Da EU-mødet i december 2002 tog sin begyndelse i København var en række spørgsmål uafklarede. I mødet deltog regeringschefer fra såvel nuværende medlemslande som ansøgerlande under ledelse af det danske formandskab. Inden mødet blev der gættet på, hvad slutresultatet kunne/ville blive. Det var i overvejende grad disse 2 modeller, der blev gættet på:

- En gradvis udvidelse, hvor de 13 ansøgerlande ville blive medlemmer af EU over 3 eller 4 runder.
- En 'big bang'-udvidelse, hvor alle ansøgerlande ville blive medlemmer på én gang.

Slutresultatet blev den såkaldte 12 minus 2 model. Den betød, at "kun" 12 af de 13 ansøgerlande reelt blev behandlet som potentielle medlemslande her og nu. Det 13. land er Tyrkiet. Af de 12 lande blev 10 lovet medlemskab nu, mens 2 lande (Rumænien og Bulgarien) blev lovet medlemskab i 2007. Tyrkiet derimod fik blot løfter om, at der i 2004 skulle forhandles om, hvornår landet skulle indlede reelle optagelsesforhandlinger. Hermed fulgte stats- og regeringslederne EU-kommissionens anbefaling fra oktober 2002.

Optagelsesforhandlingernes formelle udgangspunkt var Københavnerkriterierne fra 1993 (jf. grundbogen s. 34), landenes evne til at opfylde disse samt en vurdering af, hvor langt ansøgerlandene var med at implementere (indføre) EU's lovgivning. – Denne vurdering byggede på de statusrapporter, der årligt er udgivet om ansøgerlandene. Dertil kom det faktum, at såvel de østeuropæiske lande som EU havde selvstændige dagsordener for forhandlingerne.

De østeuropæiske landes regeringer havde behov for at vise overfor deres befolkninger, at EU havde taget økonomisk hensyn til dem. Landene ønskede derfor direkte pengeoverførsler her og nu, der skulle sikre en hurtig velstandstigning. Derudover ønskede landene garanti for ordninger på landbrugsområdet og regionalfondsområdet, der i fremtiden ville sikre landene kapitaloverførsler på linje med de nuværende lande.

EU ønskede udvidelsen for at sikre en global styrkelse af EU (i forhold til USA og Rusland) samtidig med at udvidelsen skulle sikre EU et fremtidigt marked i Østeuropa. Det var dog allerede inden forhandlingerne

startede klart, at de nye lande ikke økonomisk ville blive sidestillet med de nuværende medlemslande fra "dag ét". Dertil var kapitalbehovet i Østeuropa for massivt. Alene det østeuropæiske landbrug ville let skulle have så store tilskud, at der ikke ville blive penge til overs til de nuværende lande. Derfor var det fra starten af forhandlingerne klart, at der i en overgangsfase ville være forskel på hvilken behandling de nuværende lande og de nye lande ville få. Var dette blot en økonomisk nødvendighed eller var der tale om, at EU sondrede mellem landene som A-medlemmer og B-medlemmer? De nuværende medlemslande mente det første. Mange i ansøgerlandene mente det sidste!

Ansøgerlandene var under forhandlingerne tidsmæssigt under pres. Hvis de havde sagt nej tak til medlemskab på de betingelser EU kunne tilbyde og i stedet ville satse på endnu en forhandlingsrunde, ville det for det første få den konsekvens, at landene ikke opnåede medlemskab før det næste Europaparlamentsvalg (sommeren 2004). For det andet (og langt alvorligere) ville det få den konsekvens, at landene ikke ville få indflydelse på, hvorledes den økonomiske prioritering skulle være i den næste budgetperiode 2006-2011.

Problemet Polen

Fra forhandlingernes start stod det klart, at Polen ville blive en afgørende brik for et positivt forhandlingsresultat. Det var der flere årsager til:

- Polen er arealmæssigt og indbyggermæssigt stort.
- Polen har en kolossal landbrugssektor.
- Polens EU-medlemskab er af nogle af EU-landene blevet betragtet som en forudsætning for hele udvidelsen mod øst. Den tyske regering havde således gentagne gange slået fast, at den ikke kunne forestille sig en udvidelse uden Polen.
- Den polske regering var under pres internt. EU-kritiske holdninger specielt indenfor landbruget ønskede garantier for, at Polen ikke blev behandlet som et B-medlem.

Det danske formandskab prioriterede derfor meget klart, at der skulle satses på at opnå en aftale med Polen så tidligt som muligt i forhandlingsforløbet. Logikken i dette var: Hvis Polen siger ja, siger alle de øvrige lande også ja.

Forhandlingsresultatet

Forhandlingsresultatet betød, at 10 lande blev lovet medlemskab med det samme. Ud af de 10 lande er 8 central- og østeuropæiske lande, nemlig Estland, Letland, Litauen, Polen, Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn og Slovenien. Dertil kommer Cypern¹ og Malta. – Fokus vil her blive lagt på de 8 øst- og centraleuropæiske lande.

¹ Cyperns situation er speciel p.g.a. landets opdeling i en græsk og en tyrkisk del. Opdelingen betyder, at Cyperns medlemskab kun kommer til at gælde for den sydlige del af landet (den græske del). En forudsætning for optagelse af hele landet er, at der findes en politisk løsning for den delte ø.

Efter at der i Nice-traktaten var indgået en aftale om magtfordelingen i et udvidet EU med op til 27 medlemmer (se grundbogen s. 35) var det især økonomiske spørgsmål, der skulle forhandles i København. Herunder var det primært spørgsmålene om landenes direkte tilskud fra EU (bl.a. via struktur- og regionalfondene) og landenes landbrugsstøtte, der skulle opnås enighed om.

Den økonomiske støtte

De nye medlemslande blev efter hårde forhandlinger lovet i alt 40.8 mia. € (ca. 300 mia D.kr) i direkte støtte i perioden 2004-2006. Fra dette beløb skal der imidlertid trækkes det beløb, landene skal betale til EU's budget. Pengene vil blive fordelt til flg. formål:

Økonomisk støtte til de nye EU-lande 2004-2006 (opgjort i mio. €)

	2004	2005	2006
Landbrugsstøtte	1.897	3.747	4.147
Støtte via struktur- og samhørighedsfondene	6.095	6.940	8.812
Støtte til gennemførelse af interne politikker (fx sikring af atomkraftanlæg, sikring af EU's ydre grænser mm.)	1.421	1.376	1.351
Støtte til administration	503	558	612

På trods af at der ydes ganske store beløb til landbrugssektorerne i de nye medlemslande stilles "gamle" og "nye" lande ikke ens. De 10 nye lande har således accepteret en 10 års overgangsordning. Denne indebærer, at landenes landmænd i 2004 'kun' får 25% af den direkte indkomststøtte de nuværende landes landmænd får. Denne %-del vil langsomt stige, således at de "nye" og "gamle" lande vil være ligestillede i 2013. I denne 10-års periode har de nye medlemslande mulighed for at supplere EU-støtten med en national landbrugsstøtte (se tabellen næste side), hvis landet har økonomisk mulighed for det.

Alle de nye medlemslande kan se frem til at få en økonomisk gevinst ud af medlemskabet. Topscoreren er dog uden tvivl udvidelsens største land, Polen. Det anslås således, at Polen vil modtage hvad der svarer til ca. 48 mia. Dkr. i støtte i perioden 2004-2006.

Efter København

Efter afslutningen på Københavnermødet skulle befolkningernes syn på EU-medlemskabet afprøves vha. folkeafstemninger. Dette skete fra foråret 2003. I skrivende stund (juli 2003) mangler blot to folkeafstemninger, nemlig i Estland og i Letland. Ved samtlige afstemninger har der været massive flertal for landenes tilslutning til EU.

Indkomststøtte til landbruget:

År	EU-støtte i % af de nuværende medlemslandes støtte	Maksimal tilladt national støtte	Maksimal støtte i alt støtte i % af de nuværende medlemslandes støtte
2004	25%	30%	55%
2005	30%	30%	60%
2006	35%	30%	65%
2007	40%	30%	70%
2008	50%	30%	80%
2009	60%	30%	90%
2010	70%	30%	100%
2011	80%	20%	100%
2012	90%	10%	100%
2013	100%	0%	100%

Folkeafstemninger om EU-medlemskab:

Land	Dato	Afstemningens status	Ja-%
Malta	8/3	Vejledende	53.65%
Slovenien	23/3	Vejledende	89.61%
Ungarn	12/4	Bindende	83.76%
Litauen	10-11/5	Bindende	91.04%
Slovakiet	16-17/5	Bindende	92.46%
Polen	7-8/6	Bindende	77.45%
Tjekkiet	13-14/6	Bindende	77,33%
Estland	14/9	Vejledende	
Letland	20/9	Bindende	
Cypern	Der afholdes ikke folkeafstemning p.g.a. øens delte status		

Opinionsundersøgelser i såvel Estland som Letland tyder på, at der også vil være massive ja-flertal her.

Efter afstemningerne kan landene ratificere (underskrive) EU-traktaterne og de træder derefter formelt ind i EU som medlemslande. Det sker pr. 1. maj 2004. I forbindelse med EU-parlamentsvalget i sommeren 2004 udvides antallet af medlemmer i EU-parlamentet fra 626-724. 1. november 2004 træder de nye stemmevægte i ministerrådet i kraft.

Hermed er første del af den udvidelse, der tog sin spæde begyndelse i starten af 1990'erne, tilendebragt. Det skete med den danske statsministers ord " ... *Vi har en aftale. Vi har i dag besluttet at skabe ét Europa og åbne et nyt kapitel i historien ...*".

Kaliningrad-spørgsmålet

EU's udvidelse med de tre baltiske lande er bestemt ikke uproblematisk set fra en russisk synsvinkel. Det skyldes, at et lille stykke Rusland, Kaliningrad-området, bliver kilet ind mellem EU-lande. Dertil kommer, at Kaliningrad-området spiller en afgørende militærstrategisk rolle for Rusland som baseområde. Derfor ønskede russerne direkte passage fra Kaliningrad til Rusland.

Fra EU's side var man klar over, at dette kunne få betydning for en kommende EU-udvidelse. Derfor indledte EU forud for Københavnermødet forhandlinger med Rusland om en løsning på dette problem. Forhandlingerne faldt sammen med, at Tjetjenien-spørgsmålet atter en gang fik fornyet aktualitet. (Tjetjenien-spørgsmålet er behandlet i grundbogen s.12 og s.17).

Årsagen til dette var bl.a., at tjetjenere i foråret 2002 gennemførte en gidseltagning i et teater i Moskva. Tjetjenske terrorister havde her taget omkring 800 gidsler til fange. De russiske myndigheder standsede efter tre dage gidseltagningen ved at lade elitetropper storme teatret efter at have bedøvet gidseltagere og gidsler med gas. Slutresultatet blev, at 129 af gidslerne døde som følge af den bedøvende gas. De fleste af de gidseltagere, der ikke døde af gassen, blev ifølge øjenvidneskildringer henrettet af elitetropperne. – Konsekvensen blev en optrapning af den tjetjensk-russiske konflikt.

Parallelt hermed havde de danske myndigheder givet tilladelse til afholdelse af en tjetjensk verdenskonferens i Danmark. En af gæsterne ved kongressen var Akhmed Zakajev, der af russerne blev betragtet som hovedansvarlig for flere tjetjenske terrorangreb mod russere. Efter at Zakajev var blevet arresteret af dansk politi, forlangte Rusland at få Akhmed Zakajev udleveret til retsforfølgelse i Rusland. De danske myndigheder nægtede at udlevere ham med henvisning til, at han næppe ville få en retfærdig rettergang. Dette førte til en nedkøling af forholdet mellem Danmark/EU og Rusland.

Putin nægtede som en konsekvens heraf at gennemføre forhandlinger om Kaliningrad i København, som det oprindeligt var planlagt. Forhandlingerne blev flyttet til Bruxelles. Resultatet blev en aftale, der betød, at russere bosat i Kaliningrad ville få et særligt transitdokument, når de skulle rejse igennem Litauen for at komme hjem til det russiske moderland. Samtidig fik

russerne et løfte om, at EU i 2004 ville undersøge muligheden for at anlægge (og sandsynligvis også finansiere) en højhastighedslinie til tog, så russerne en dag kan rejse frem og tilbage helt frit.

Under Irak-krigen blev der slået yderligere skår i forholdet mellem Rusland og nogle EU-lande, da Rusland støttede Tyskland og Frankrig i deres modstand mod det amerikansk-britiske angreb på Irak.

Efter Irak-krigen, der endte med en hurtig amerikansk-britisk sejr, blev tonen mellem Rusland og Vest-

en igen mere forsonlig. I sommeren 2003 gennemførte Putin således først et møde med Bush og siden hen et officielt besøg i Storbritannien. Allerede inden møderne var Rusland og EU blevet enige om en erklæring, der slog fast, at der skulle ske en udbygning af det politiske samarbejde mellem Rusland og EU.

Tillæg nr. 2 – dækker perioden juli 2003- juli 2004

Disse sider udgør et tillæg til udgivelsen Finn Madsen og Jens-Peter Fage Madsen: *Rusland og Østeuropa - i internationalt perspektiv* (forlaget lee, 2002). – Teksten er hermed ajourført til juli 2004.

I Opdatering af afsnittet om Rusland

Hvor skal Lenin hen?

Sommeren 2004 satte den russiske højrenationalist Vladimir Sjirinovskij den russiske historie til debat ved at kræve, at Lenins balsamerede legeme skulle fjernes fra mausoleet på Den Røde Plads i Moskva. Vladimir Sjirinovskij gjorde sig til talsmand for, at Lenins legeme skulle begraves sammen med "... *den side af landets historie, som var fyldt med blod ...*". Ikke overraskende var kommunisternes leder Gennadij Sjuganov imod ideen. I Sjuganovs univers er Lenin stadig "... *det største menneske på vores planet ...*". I den almindelige russiske befolkning vil der sandsynligvis også være modstand mod at fjerne Lenin fra Den Røde Plads. En opinionsundersøgelse i Rusland fra 2004 viste, at Lenin blev betragtet som den tredjevigtigste statsleder ef-

ter 1917. Undersøgelsen placerede suverænt Vladimir Putin på førstepladsen med Leonid Bresjnev og Lenin på henholdsvis anden- og tredjepladsen. Putin selv har undladt at udtale sig om, hvorvidt Lenin skal flyttes.

Putin eller kaos

For Vladimir Putin var 2003-2004 afgørende valgår. Der skulle nemlig afholdes valg til Statsdumaen i december 2003 og præsidentvalg i marts 2004. Ved disse valg fik den russiske befolkning mulighed for at tage stilling til, om Vladimir Putin havde løst sin opgave eller ej. Oven på den økonomiske nedtur for Rusland i slutningen af 1990'erne (jf. grundbogen s.12) var det på forhånd klart, at det var de økonomiske resultater Putin ville blive målt på.

Tabel 1. Den økonomiske udvikling i Rusland 2000-2003

	2000	2001	2002	2003
BNP pr. indbygger i US\$*	6.626	7.169	7.664	8.350
Årlig vækst i BNP i %	10.05	5.09	4.66	7.33
Inflation i %	20.81	21.60	15.96	13.63
Arbejdsløshed i %	10.49	9.03	8.00	8.47

*BNP er her målt efter købekraft, d.v.s. BNPppp – Kilde: www.economist.com.

So
m tabellen viser, havde Putin alle de økonomiske nøgletal på sin side. BNP pr. indbygger var steget med over 25% efter årtusindeskiftet. Inflationen og arbejdsløsheden var faldet. Dog var der stadig en række problemer, der ikke afgørende var gjort noget ved: fattigdomsproblemerne, miljøproblemerne, kriminaliteten og korruptionen. Ligeledes havde Vladimir Putin ikke frembragt nogen afgørende løsning på Tjetjenien-konflikten eller den terrorfrygt, som netop konflikten i Tjetjenien havde medført for den russiske befolkning (jf. grundbogen s.12 og s.17).

Valgene i december 2003 og marts 2004 var kendetegnet ved, at Putin-fløjen (herunder det Putin-tro parti 'det forenede Rusland') var godt organiseret og dominerede mediebilledet. Oppositionen virkede modsat svag, defensiv og uorganiseret. Denne beskyldte under begge valgkampe Putin for magtfordrejning, tilsidestættelse af de demokratiske spilleregler og misbrug af de statslige medier. En stor del af befolkningen kunne sandsynligvis godt se disse problemer, men de prioriterede fortsat økonomisk vækst frem for alt andet. Som en russisk politisk kommentator udtrykte det: "... - *Blandt russiske vælgere er frygten for central, autoritær*

styri-
*ng mindre end frygten for kaos og ustabilitet som i 1990'erne..."*².

Overraskende var det derfor ikke, at Vladimir Putin ved begge valg kunne høste store sejre.

Ved valget til Statsdumaen erobrede det Putin-dominerede parti Det forenede Rusland 222 ud af Statsdumaens 450 pladser. Blandt de øvrige partier har Putin i den forløbne periode fået støtte fra en stor del af de valgte kommunister og Sjirinovskijs nationalistiske parti (LDPR). Herudover ventes en del af medlemmerne fra et nyt parti, fædrelandet, at støtte Vladimir Putin. Hermed kan han forvente at få op mod to-tredjedel af stemmerne i Statsdumaen bag sin lovgivning. Ved præsidentvalget i marts 2004 fik Putin 71,2% af stemmerne og den kommunistiske kandidat fik 13,7%. De øvrige præsidentkandidater fik alle under 5% af stemmerne. Putin blev således valgt til Ruslands præsident i første valgrunde med et stort folkeligt mandat.

² Ritzaus Bureau, den 11. marts 2004

Tabel 2. Valget til Statsdumaen, dec. 2003

Liste	Parti	Mandater
ER	Det forenede Rusland	222
KPFR	Kommunistpartiet	51
LDPR	Det russiske liberal-demokratiske parti	36
R	Rodina. Den national-patriotiske union	37
Jabloka	Det russiske demokratiske parti	4
SPS	Unionen af højrekræfter	3
APR	Agrarpartiet	3
NPFR	Folkets parti	16
	Partiuafhængige kandidater	11
	Andre	67
	I alt	450

Tabel 3. Præsidentvalget, marts 2004

Kandidat	%
Vladimir Putin (tilknyttet ER)	71.2
Nikolaj M. Charitonov (tilknyttet KPFR)	13.7
Sergej J Glaz'ev (tilknyttet R)	4.1
Irina M. Chakamada (tilknyttet SPS)	3.9
Oleg A Malyckin (tilknyttet LDPR)	2.0
Sergej M. Mironov (tilknyttet et parti der ikke opnåede valg til statsdumaen)	0.8

Efter de to valg står Vladimir Putin derfor nu meget stærkt. Han har faktisk mulighed for ikke alene at gennemføre sin politik med et komfortabelt flertal, han har også mulighed for med to-tredjedels flertal i Statsdumaen at ændre forfatningen. En sådan forfatningsændring kunne gå ud på at sikre sig selv en tredje periode som præsident. Den endelige demokratiske lakmusprøve for Putin kan herved blive, om han trods et massivt flertal:

- C vil bevare (genskabe) frie medier
- C vil tillade de russiske græsrodsbevægelser et vist spillerum. Han har tidligere hævdet, at disse går Vestens og de russiske kapitalinteressers ærinde
- C vil lytte til kritikerne af regeringens og præsidentens politik
- C vil gå af i 2008, når hans anden præsidentperiode udløber.

Kritikere af Putin fremhæver, at han er autoritær og enerådende. Videre hævder kritikerne, at Putin gør, hvad han kan for at centralisere magten i Rusland. Endeligt er han blevet kritiseret for at placere forholds-mæssigt mange folk fra militæret og sikkerhedstjenesten FSB (KGB's efterfølger) på administrative og politiske topposter. Disse kritikere taler om, at Putins demokrati i virkeligheden er et 'militocracy'.

Nyhed marts 2004

Da den russiske præsident Vladimir Putin for godt en uge siden fyrede ministerpræsident Mikhail Kasjanov og i stedet pegede på den forholdsvis ukendte Mikhail Fradkov til regeringschef, kom det som en overraskelse for de fleste iagttagere. Ingen kendte rigtig noget til denne tilsyneladende grå bureaukrat, og ingen anede, hvilken politik han ville stå for. Men Vladimir Putin havde i virkeligheden allerede sagt, hvilken politik Fradkov kommer til at stå for - nemlig Putins egen linje. Alle kommentatorerne er enige om, at udnævnelsen af Fradkov ... ligger i klar forlængelse af Putins hidtidige politik, som i første omgang går ud på at samle magten i Putins egne hænder, i anden omgang på at styrke den russiske stat og forsvaret, som begge ved Putins magtovertagelse for fire år siden var ved at gå i opløsning. Dette er ifølge præsidenten en forudsætning for, at det vil kunne lykkes at gennemføre det, det egentlig handler om - nemlig at få gang i landets økonomi, hæve befolkningens levestandard, og modernisere landet, så det kan genindtage sin plads på verdenskortet og blive integreret i verdenssamfundet, først og fremmest Europa.

Kilde: Per Dalgård: *Putins reducerede regering*, Dag-

Vladimir Putin kører patienten – den tandløse og forslåede russiske bjørn – til behandling. Behandlingen består i økonomiske reformer.

bladet Information, den 9. marts 2004

Kort tid efter sit genvalg som Ruslands præsident lovede Vladimir Putin i en tale til den russiske befolkning, at bruttonationalproduktet skulle fordobles inden år 2010. Herudover understregede han, at kampen mod fattigdommen har høj prioritet, idet 30 mio. af landets 145 mio. indbyggere lever under den officielle fattigdomsgrænse. Ifølge verdensbankens statistik lever 7,1% af befolkningen (ca. 10 mio.) i Rusland for under 1 \$ om dagen, mens 25,1% (ca. 36 mio.) lever for under 2 \$

om dagen.

det russiske marked

Glider Putin i olien?

I løbet af 2003 blev det mere og mere klart, at der indenfor landets næststørste olieselskab Yukos var foregået en række uregelmæssigheder af kriminel art. Selskabets topledelse og hovedaktionær blev beskyldt for korrupsion og svindel. Dertil kom, at myndighederne fandt ud af, at virksomheden havde en skattegæld til staten på 3.4 mia. US\$ (ca. 20 mia. kr.).

Putins holdning var fra starten, at det var unødvendigt at undersøge, hvad der var sket i Yukos. Senere ændrede han efter pres fra oppositionen holdning. Putins holdning var nu, at Yukos-sagen naturligvis skulle udforskes. Samtidig lagde han dog vægt på, at selskabet ikke skulle opløses. Sker dette, vil det få uoverskuelige konsekvenser ikke alene for den russiske olieindustri, men også for en stor del af den industri, der er indirekte afhængig af olieindustrien. Dermed kan hele den russiske økonomi i sidste ende blive påvirket, hvis Yukos bukker under.

Omvendt kan man i et retssamfund ikke undlade at straffe en virksomhed, der har lavet kriminelle handlinger. Derfor mener mange, at sagen kan slutte på en af to måder:

- C fogeden kan tage kontrol med værdier som olieproduktionsenheder, rørledninger og teknisk udstyr. Dette kan i sidste ende medføre en statslig overtagelse af Yukos
- C virksomheden kan sættes under administration af myndighederne.

For Vladimir Putin går øvelsen helt tydeligt ud på ikke for direkte at blive forbundet med Yukos-skandalen. – Skal der 'rulle hoveder', fordi sagen ikke fra starten blev undersøgt, skal det ikke være Putins. De 'skyldige' skal sandsynligvis findes blandt embedsmændene.

Rusland i WTO

I hele sin præsidentperiode har Putin lagt vægt på at markere Ruslands styrke udadtil såvel politisk som økonomisk. Som et led heri ønsker han, at Rusland skal optages i WTO. Oprindeligt satte han som mål, at Rusland skulle være WTO-medlem allerede i 2004. Dette blev betragtet som helt urealistisk, og Ruslands WTO-medlemskab syntes for få år siden at ligge meget langt ude i fremtiden.

I foråret 2004 kom Rusland imidlertid et stort skridt nærmere WTO, idet landet indgik en aftale med EU. Heri forpligtede EU-landene sig til at støtte Ruslands WTO-medlemskab, hvis Rusland lever op til følgende betingelser:

- C toldsatserne for industrivarer, fiskeriprodukter og landbrugsvarer skal sættes ned
- C grænserne skal åbnes for en række serviceydelser, fx telekommunikation, transport, finansielle ydelser og turisme
- C energipriserne skal liberaliseres, således at der opnås adgang til det russiske energimarked for udenlandske virksomheder
- C flyselskaber fra EU må ikke diskrimineres på

Herudover lovede Putin, at Rusland vil sætte fart i bestræbelserne på en ratificering af Kyoto-protokollen, hvis mål det er at begrænse den globale opvarmning ved at reducere udledningen af drivhusgasser. Selv om Kyoto-protokollen og WTO ikke umiddelbart hænger sammen, kan sammenkædningen i aftalen mellem EU og Rusland tvinge USA til også at godkende Kyoto-protokollen (jf. grundbogen s. 59).

Næste skridt for Rusland er at opnå tilsvarende tosidede aftaler med USA, Japan og Kina. Når dette er på plads, vil en formel optagelse af Rusland hurtigt kunne gennemføres. Et medlemskab vil sandsynligvis tidligst være en realitet i 2006.

II Opdatering af afsnittet om Østeuropa

Det nye Europa skabes

Fra aftalen i København (jf. tillæg nr. 1) til de 8 central- og østeuropæiske landes faktiske medlemskab af Den Europæiske Union gik der ca. 16 måneder. I denne periode gennemførte landene folkeafstemninger om medlemskab. Resultatet af afstemningerne blev i alle de 8 central- og østeuropæiske lande en massiv støtte til EU-medlemskab.

Resultatet fra København blev i april 2004 formelt indskrevet i en tiltrædelsestraktat, som blev undertegnet i Athen den 16. april 2004. I maj 2004 trådte medlemskabet formelt i kraft med udvidelsen af EU den 1. maj 2004³. – Fyrre års kold krig og 15 år med et stadig tættere samarbejde mellem de øst- og centraleuropæiske lande og EU nåede hermed sit foreløbige højdepunkt. EU-kommissionens formand, italieneren Romano Prodi, fremkom i anledning af udvidelsen med følgende erklæring:

"... Den 1. maj er en historisk dag for Europa: I dag byder vi 10 nye medlemsstater og 75 millioner nye EU-borgere velkommen i EU-familien. Fem årtier efter at vi indledte vores store projekt med europæisk integration, er skillelinjerne fra den kolde krig forsvundet - én gang for alle - og vi lever nu i et forenet Europa. Det krævede mod, beslutsomhed og en betydelig indsats fra befolkningerne og de politiske kræfter i de nye medlemsstater at nå så langt. Samtidig krævede det visioner og generøsitet fra befolkningerne og lederne i det nuværende EU. I løbet af ugen vil jeg have den store fornøjelse at byde ti nye kolleger velkommen i Europa-Kommissionen. De nye kolleger og deres landsmænd tilfører Unionen ti nye landes kulturer og mangfoldighed med særskilte historiske rødder, som går hundreder af år tilbage i tiden. Udvidelsen er nu en realitet, og det fejres af Europas befolkninger med en række kulturelle begivenheder fra Irlands vestkyst til Polens østgrænse og fra Valletta i syd til den nordligste del af Finland. Denne 1. maj fejrer europæerne, at de ikke

³ Malta og den græsk-cypriotiske del af Cypern blev ved samme lejlighed optaget i EU.

Land	Dato	Ja-stemmer	Nej-stemmer	Stemme-%	Afstemning
 Slovenien	23. marts 2003	89,19%	10,31%	60,69	Vejledende
 Ungarn	12. april 2003	83,76%	16,24%	45,62	Bindende
 Litauen	10. - 11. maj 2003	91,07%	8,93%	63,37	Bindende
 Slovakiet	16. - 17. maj 2003	92,46%	7,54%	52,15	Bindende
 Polen	7. - 8. juni 2003	77,45%	22,55%	58,85	Bindende
 Tjekkiet	13. - 14. juni 2003	77,33%	22,67%	55,21	Bindende
 Estland	14. september 2003	66,83%	33,17%	64,06	Vejledende
 Letland	20. september 2003	67,0%	32,3%	72,53	Bindende

Tabel 4. Folkeafstemningerne om EU-medlemskab i de nye medlemsstater

længere holdes adskilt af kunstige ideologiske barrierer. Som formand for Europa-Kommissionen ønsker jeg at understrege, at Kommissionen er til for at betjene Europas borgere. Det er vores opgave at sørge for, at Den Europæiske Union arbejder for borgerne, for at sikre flere og bedre job, en mere konkurrencedygtig økonomi, et renere miljø, fødevarer af endnu bedre kvalitet og et område med frihed og retfærdighed, som ikke er truet af kriminalitet og terrorisme. Udvidelsen drejer sig dog om mere end dette. Som den irske premierminister og rådsformand Bertie Ahern for nylig formulerede det under et besøg i Prag: "Udvidelsen drejer sig om, at vi åbner vort sind såvel som grænserne." – Idet jeg glæder mig og er stolt over den store bedrift, det er at genforene et tidligere opdelt kontinent, er jeg ganske klar over, at dette kun er begyndelsen. I det nye EU med 455 millioner borgere må hver eneste af os nu arbejde sammen om at bygge videre på det fundament, vi alle har bidraget til at lægge. Vi bør ikke tage noget for givet. Det, vi har opnået, er ikke uigenkaldeligt. Vores samarbejde vil stå over for konstante forhindringer og udfordringer. Men forenet i mangfoldighed vil vi være stærkere og bedre rustet til at finde løsninger på fælles problemer. Forenet i mangfoldighed kan vi arbejde mere effektivt for sikkerhed og velstand for alle.

Jeg opfordrer alle europæere til at deltage i festlighederne i forbindelse med denne enestående bedrift.

Velkommen til det nye Europa...⁴

Efter udvidelsen af EU med de 8 lande stillede mange såvel i EU som i Øst- og Centraleuropa sig spørgsmålet: hvornår kommer den næste udvidelsesrunde, og hvilke lande vil blive omfattet af denne? Mødet i København havde kun i begrænset omfang givet svar på dette. Her var det nemlig udelukkende blevet aftalt, at Rumænien og Bulgarien skulle optages i EU i 2007 under forudsætning af, at de to lande på dette tidspunkt er i stand til at opfylde de økonomiske og politiske krav, der stilles til medlemslande, således som de blev formuleret i Københavnerkriterierne fra 1993 (jf grundbogen s. 34).

Ligeledes blev Tyrkiets status som ansøgerland bekræftet. Landet blev dog ikke lovet en konkret optagelsesdato. – Balkan-landene FYROM (Makedonien), Kroatien, Albanien, Bosnien & Hercegovina samt Serbien & Montenegro blev allerede i forbindelse med borgerkrigens ophør lovet, at de engang i fremtiden kunne forvente medlemskab af Unionen. Løftet om medlemskab blev fulgt op af en forstærket politisk dialog og et øget økonomisk samarbejde med landene. Formålet med dette samarbejde har dels været at indføre demokrati og menneskerettigheder, dels at gøre landenes økonomier parate til integration i EU. Som et led i det økonomiske samarbejde har landene fået økonomisk støtte fra EU. - Omfanget af EU-støtteordninger fremgår af tabel 5.

Tabel 5. Hjælp til landene på Balkan⁵

Albanien	1273 mio. € ₋
Bosnien og Hercegovina	2435 mio. € ₋
FYROM (Makedonien)	606 mio. € ₋
Kroatien	550 mio. € ₋
Serbien og Montenegro	3585 mio. € ₋

Som det eneste af Balkan-landene blev Kroatien sommeren 2004 accepteret som ansøgerland.

EU's naboskabspolitik

Da udvidelsen den 1. maj 2004 var på plads, besluttede EU, at der skulle sættes gang i den såkaldte naboskabspolitik. Denne er rettet mod EU's nye nabolande i Europa, Mellemøsten og Afrika. For Europas vedkommende drejer det sig primært om Rusland og en række af de tidligere sovjetrepublikker, nemlig Ukraine, Belarus (Hviderusland), Moldova, Armenien, Aserbajdsjan og Georgien.

Det overordnede formål er at sikre, at også EU's nabolande kan få del i de positive følger af udvidelsen, dvs. fred, stabilitet og velfærd. Det skal ske ved, at landene tilnærmes mest muligt til EU. Samarbejdet skal bygge

⁵ http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fry/serbia/delivery/index.htm.

⁴ <http://www.europa-kommissionen.dk>

på EU's fælles værdier: sikring af menneskerettigheder, mindretalsbeskyttelse, etablering af en retsstat, indførelse af markedsøkonomi og etablering af frihandel. Samarbejdet er tænkt udført ved, at der laves 3-5 årige bilaterale (tosidede) aftaler mellem EU og hvert af landene, hvor det fastlægges, hvad der for hvert enkelt af landene skal lægges vægt på. De områder, der skal inddrages i samarbejdet, er:

- C en politik dialog om vigtige områder, fx
 - bekæmpelse af terrorisme
 - hindring af spredning af masseødelæggelsesvåben
 - løsning af regionale konflikter
- C et økonomisk samarbejde, fx
 - øget samhandel (landene skal her have mulighed for at blive en del af Det Indre Marked),
 - deltagelse i EU-programmer om uddannelse, forskning mm.
 - forbedret samarbejde på områder som energi, kommunikation, transport og miljø
- C samarbejde på det retlige område, fx
 - grænseovervågning
 - begrænsning af grænseoverskridende kriminalitet (mafiakriminalitet)
 - narkotikabekæmpelse

I den budgetperiode, der løber frem til 2006, er der afsat 255 mio. € til naboskabsprogrammet. Det forventes, at der i budgetperioden 2007-2013 vil ske en væsentlig forøgelse af dette beløb. Man skal nok ikke se naboskabsprogrammet som et første led i en udvidelse østover. Dertil er der for store økonomiske og kulturelle forskelle mellem de implicerede lande og EU.

Arbejdet i Den Europæiske Union begynder

Udvidelsen af EU med de 8 nye central- og østeuropæiske medlemslande faldt tidsmæssigt sammen med en turbulent periode i EU. I juni 2004 skulle der vælges et nyt EU-parlament. Samme måned skulle der afholdes møde i Det Europæiske Råd med henblik på at få vedtaget en ny forfatningstraktat. Endeligt skal der i efteråret 2004 vælges en ny kommission, der som en af sine første opgaver får at fremlægge hovedlinjerne i det kommende budget.

EU-parlamentsvalget viste mest af alt, at vælgerne i de øst- og centraleuropæiske lande efter mange års EU-diskussioner var trætte af at tage stilling til EU. Det så man i ekstremt lave stemmeprocenter. Den laveste stemmeprocent havde man i Slovakiet med 16% og den højeste i Litauen med 46%. For landene som helhed deltog kun hver fjerde vælger i EU-parlamentsval-

Tabel 6. EU-parlamentsvalget 2004 i de øst- og centraleuropæiske lande.

Land	Valgte kandidater til Europaparlamentet fordelt på politisk tilhørsforhold					
	Socialistiske partier	Borgerlige partier	Løsgængere	EU-modstandere	Mandater i alt	Stemme-%
 Polen	8	22	17	7	54	20,4
 Tjekkiet	8	11	5	-	24	27,9
 Ungarn	9	15	-	-	24	38,5
 Slovakiet	3	8	3	-	14	16,7
 Litauen	2	6	5	-	13	46,0
 Letland	1	4	-	4	9	41,2
 Slovenien	1	6	-	-	7	28,3
 Estland	3	3	-	-	6	26,9

Kilde: *Morgenavisen Jyllands-Posten*, den 15. juni 2004.

get. I samtlige øst- og centraleuropæiske lande opnåede de borgerlige partier flest stemmer. Det var kun i Polen og i Letland egentlige EU-modstanderpartier opnåede valg til EU-parlamentet, men i alle lande finder man EU-skeptikere blandt de nyvalgte EU-parlamentarikere.

I forbindelse med forhandlingerne om en kommende EU-traktat markerede specielt Polen sig meget stærkt. Forhandlingernes udgangspunkt var dels Nice-traktaten fra 2003, dels konventets forslag til en ny EU-traktat. Forud for forhandlingerne var der i Polen sket et premierminister skifte, idet Leszek Miller havde mistet sit parlamentariske flertal. Han trak sig derfor tilbage dagen efter Polens formelle indtræden i EU og blev afløst af økonomeren Marek Belka. Årsagen til den polske regeringskrise var primært den økonomiske situation, herunder specielt det faktum at arbejdsløsheden er steget fra 14% i 2000 til over 20% i 2004. I et forsøg på at fremstå som en ny stærk leder kæmpede Marek Belka til det sidste for, at Polens indflydelse på EU-beslutningerne ikke skulle forringes i forbindelse med vedtagelse af den nye traktat. Resultatet blev et forslag om, at beslutninger for fremtiden skal kunne vedtages, hvis 55% af landene og 65% af befolkningerne står bag⁶. Kravet om de 65% sikrer Polens 39 mio. indbyggere en vis vægt.

Under forhandlingerne havde Polen endvidere sam-

men med 6 andre lande (bl.a. Litauen, Tjekkiet og Slovakiet) forsøgt at komme igennem med, at de kristne værdier skulle nævnes direkte i den kommende EU-traktat. På dette punkt led landene et nederlag. Argumentet imod at nævne de kristne værdier i traktaten var med udenrigsminister Per Stig Møllers ord: (at) "... *det er unødvendigt at nævne kristendommens betydning for Europas udvikling, fordi den er selvindlysende* ...".

Den økonomiske virkelighed

Trods en pæn økonomisk vækst såvel i Rusland som i de øst- og centraleuropæiske lande i årene efter årtusindeskiftet halter landene stadig bag efter landene i Vesteuropa. I sammenligning med Danmark har de rigeste af landene et BNP pr. indbygger på ca. 40%-50% af det danske niveau. I den gruppe findes lande som Slovenien, Tjekkiet og Slovakiet. De fattigste af landene har et velstandsniveau, der ligger på 15%-20% af det danske niveau. Det drejer sig primært om landene på Balkan, herunder de kommende EU-medlemmer Rumænien og Bulgarien. Ruslands velstandsniveau ligger på ca. 25% af det danske niveau. Selv med en meget høj økonomisk vækst vil det vare mange år, før landene nærmer sig et vesteuropæisk niveau. Tidsskriftet 'The Economist' har beregnet, at det vil vare mellem 31 og 80 år.

Fremtiden

Flertallet blandt borgerne i de øst- og centraleuropæiske lande ser dog med fortrøstning på fremtiden. De har en tro på, at demokratiet er kommet for at blive.

Og de har en tro på, at deres økonomiske situation langsomt men sikkert vil blive forbedret. EU ses som en garant for dette.

⁶ En række små lande havde ønsket, at der kun skulle omkrig 60% af befolkningerne til at vedtage et forslag. Nogle af de større lande, bl.a. Polen og Spanien, arbejdede for at der skulle 66% af befolkningerne til at vedtage et forslag.

Tabel 7: Velstandskløften i Europa

Så mange år varer det, før de nye EU-lande når samme niveau som resten af Europa

Land	Forventet vækst	Antal år
Slovenien	3,1%	31
Estland	4,5%	31
Ungarn	3,0%	34
Slovakiet	3,2%	38
Tjekkiet	3,1%	39
Litauen	2,9%	53
Letland	3,0%	58
Polen	2,9%	59

NB: Beregningerne forudsætter, at de nye lande fortsætter deres nuværende vækst, og at væksten i EU-15 landene forbliver på 2% om året

Kilde: *Morgenavisen Jyllands-Posten*, 26.04.2004.

Landene har dog ikke tænkt sig at sige ja til alt, der kommer fra Bruxelles. Polen har som det største af landene allerede klart sendt dette signal.

Debatten om den kommende EU-traktat er allerede gået i gang i de 8 lande. Hvor mange af landene, der ender med at sende traktaten til afstemning, er endnu ikke afklaret. Ligesom resultatet af eventuelle folkeafstemninger ikke på forhånd er givet. Føler befolkningerne sig dårligt behandlet af EU, fx i forbindelse med vedtagelsen af det nye budget, kan det meget let føre til, at et eller flere af landene siger nej til traktaten. – Dermed kan også de nye lande være med til at forsinke EU's videre integrationsproces.

Kilder til:

Tabel 2: www.electionsworld.org

Tabel 3: www.electionsworld.org

Tabel 4: www.europa-kommissionen.dk

Sådan ligger landene

Gruppe 1

Nuværende ansøgerlande, der er blevet lovet et bestemt optagelsestidspunkt (2007)

- C Rumænien
- C Bulgarien

Gruppe 2

Nuværende ansøgerlande, der ikke er blevet lovet et bestemt optagelsestidspunkt

- C Tyrkiet
- C Kroatien

Gruppe 3

Lande der er lovet medlemskab, men som endnu ikke er ansøgerlande

- C Serbien & Montenegro
- C FYROM (Makedonien)
- C Bosnien & Hercegovina
- C Albanien

Gruppe 4

Lande der på nuværende tidspunkt er omfattet af EU's naboskabspolitik

- C Rusland
- C Ukraine
- C Belarus (Hviderusland)
- C Moldova

Gruppe 5

Lande der af Kommissionen er blevet lovet, at de senere vil blive omfattet af EU's naboskabspolitik

- C Armenien
- C Aserbajdsjan
- C Georgien